

УДК 37.091.12:159.923.2-054.5(=161.2)

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2024.09>**Олена Сокурєнко,**

ORCID iD 0000-0003-1702-4802

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри теорії й методики

дошкільної та початкової освіти

Миколаївський обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти

вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна

olena.sokurenko@toippro.mk.ua

Оксана Рибачук,

ORCID iD 0000-0003-1286-3471

методист кафедри теорії й методики

дошкільної та початкової освіти

Миколаївський обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти

вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна

oksana.rybachuk@toippro.mk.ua

УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

Набуття незалежності України та російсько-українська війна суттєво активізували наукові дослідження питань, пов'язаних із українською національною ідентичністю.

У науковій статті досліджено ключові поняття проблеми утвердження означеної ідентичності педагогічного працівника, обґрунтовано актуальність і доведено доцільність вивчення питання її утвердження. Проаналізовано види ідентичності. Вивчено поняття «національна ідентичність». Уперше запропоновано визначення поняття «українська національна ідентичність педагогічного працівника».

Ключові слова: ідентичність; національна ідентичність; національна ідентичність педагогічного працівника; національно-патріотичне виховання; професійний стандарт учителя; українська національна ідентичність.

© Сокурєнко О. О., Рибачук О. А., 2024

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями.

Мета діяльності педагогічного працівника – організація освітнього процесу через формування у здобувачів освіти ключових компетентностей, світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей.

Учитель відіграє важливу роль у формуванні в здобувачів освіти усвідомлення необхідності додержуватися правових норм, «захищати суверенітет і територі-

альну цілісність нашої України; настановленням і особистим прикладом утверджує повагу до ... правди, справедливості, патріотизму...» (Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста», 2020, с. 1) (далі – Професійний стандарт).

У Професійному стандарті також зазначено, що культурна компетентність є загальною компетентністю педагогічно-

го працівника (ЗК.03), що виявляється в здатності цінувати українську національну культуру, поважати мультикультурність і різноманітність, виражати й утверджувати національну культурну ідентичність (Професійний стандарт, 2020, с. 6).

Культурну компетентність учитель виявляє в практичній діяльності через низку дій і підходів, а саме: у повазі до різноманітності культурних та етнічних груп; створенні безпечного освітнього середовища для вираження своєї культурної ідентичності, думок і переконань; використанні матеріалів та ресурсів для відображення різноманітних культур; стимулюванні учнів до вираження своєї культурної ідентичності через творчі завдання, проєкти та дискусії; створенні умов для взаєморозуміння між учнями різних культур.

Ці напрями діяльності педагогічного працівника набувають більшої значущості в умовах російсько-української війни, будуть актуальними і в повоєнний час, бо є потреба переосмислити підходи до здійснення професійної діяльності, організувати системну роботу щодо національно-патріотичного виховання здобувачів освіти, що ґрунтується на національних та європейських цінностях (Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, 2022, с. 1).

Реалізацію цього завдання можна здійснювати в різних напрямках діяльності: патріотична виховна робота, історична освіта, розвиток громадянської активності, культурна та мовна освіта, упровадження міжкультурної освіти, патріотична просвіта через мистецтво і культуру, розвиток критичного мислення.

Доцільними є проведення уроків, лекцій та дискусій для вивчення історії своєї країни з урахуванням подій, пов'язаних із війною; сприяння участі учнів у громадських заходах, акціях, благодійних та волонтерських проєктах для підтримки військових, ветеранів, постраждалих від війни та їхніх сімей; підтримка та розвиток мовної та культурної спадщини своєї країни як основи національної самосвідомості; залучення до спілкування та взаєморозуміння з представниками інших культур,

підтримка толерантності та поваги до різноманітності; патріотична просвіта через мистецтво і культуру; проведення уроків та дискусій, що допомагають учням критично осмислювати інформацію про військові події, розуміти їхні наслідки та виробляти власну позицію.

Важливо також забезпечити системну роботу з моніторингу та аналіз результатів виховної діяльності з метою постійного підвищення її ефективності. Такий підхід дозволить забезпечити стале формування національно-патріотичних цінностей серед дітей та молоді на основі національних та європейських цінностей.

У законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про культуру» (2011), «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022), Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022), Постанові Верховної Ради «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (2015), Указі Президента «Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадянськості у цій сфері» (2016), Указі Президента «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії російської федерації проти України» (2022), Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2023) наголошено на посиленні національно-патріотичного виховання, зміцненні національної єдності, ствердженні національної ідентичності та самоідентичності.

Тож посилення національно-патріотичного виховання молодого покоління в умовах війни та повоєнний час обґрунтовано такими причинами:

- Формування почуття гордості за українську культуру, мову, історію та традиції, свідомості молодого

покоління в умовах зовнішньої загрози.

- Мобілізація суспільства на захист України, готовність до служби в армії та волонтерства, підтримка оборонних зусиль.
- Протидія пропаганді ворога, критичне ставлення до інформації та здатність захищати національні інтереси.
- Формування громадянської свідомості та активної позиції для розвитку демократичного суспільства, активної участі в житті країни, захисту її інтересів.

Національно-патріотичне виховання молодого покоління в умовах війни та у повоєнний час має важливе значення для збереження національної ідентичності, мобілізації суспільства, підтримки обороноздатності та протидії пропаганді ворога.

Ефективно здійснювати окреслений напрям професійної діяльності здатен педагогічний працівник, який ідентифікує себе з українською нацією, володіє компетентностями у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, готовий реалізовувати національно-патріотичне, військово-патріотичне виховання, організовувати для учнів здобуття громадянської освіти, створює умови для утвердження української національної ідентичності серед здобувачів освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми.

Проблема ідентичності та питання, пов'язані з нею, мають глибоке коріння. Підґрунтя педагогічних розвідок щодо утвердження національної ідентичності становлять соціально-філософські дослідження. Ці наукові розвідки є багатоплановими та різнорівневими, тож із розвитком філософської думки поняття «ідентичність» набувало нового змісту.

Соціальний аспект проблеми ідентичності був предметом міркувань Платона й Аристотеля. Із часом поняття «тотожність» розвивали і досліджували Р. Декарт, Г. Лейбніц, Дж. Локк, Г. Гегель та ін. Переформатування напрямів дослідження ідентичності із зовнішніх упливів на внутріш-

ній світ особистості відображено в працях М. Хайдеггера, Е. Гуссерля, А. Шюца та ін. Такий аспект трактування ідентичності як самототожності одиничного у співвіднесенні з «іншим» розвивають І. Скотт, Д. Юм та ін.

У філософії XI–XX ст. феномен ідентичності розглядають як цілісність зовнішніх і внутрішніх чинників та в поєднанні соціальних, когнітивних, інтелектуальних, психологічних, тілесно-фізіологічних, духовних і вольових складників. Окреслену проблему висвітлено в працях Г. Гадамера, С. К'єркегора, Ф. Ніцше, П. Рікера, Е. Фромма, М. Фуко, А. Шопенгауера та ін. Уважаємо, що поштовхом до побудови універсальних підходів вивчення ідентичності у 70–80-х рр. XX ст. стали праці американського психолога Е. Еріксона. Саме він досліджував ідентичність як особливий соціально-культурний феномен на основі низки підходів – психоаналітичного, філософського та соціологічного. Це, як наслідок, визначило статус феномену «ідентичність» як категорії міждисциплінарного знання (Козловець М. А., 2009, с. 15–22).

Різноманітність векторів і напрямів аналізу філософських концепцій ідентичності стали підґрунтям різних підходів дослідження означеної проблеми, а саме: вивчення ідентичності як внутрішньої сутності та суб'єктності «Я», особистість, розгляд ідентичності як факту, а тому її дослідження здійснюють поза аналізом її утворення; акцент на соціальному характері ідентичності, вивчення її як сукупності соціальних відносин, ролей і функцій (Кремень В. Г., 2005, с. 1, 6).

Ключовим поняттям досліджуваної проблеми є поняття «ідентичність».

В енциклопедичному словнику-довіднику «Сучасна політична лексика» ідентичність трактують як поняття, що виражає свідомість та переживання особистістю свого місця в соціумі спільно з різними соціальними ролями та станами, і відображає уявлення про себе як унікальну, цілісну та взаємозв'язану з навколишнім світом. Також підкреслено, що ідентичність визначає основні аспекти людських потреб: відчуття належності до спільноти, позитивне уяв-

лення про себе та забезпечення безпеки (Сучасна політична лексика: енциклопедичний словник-довідник, 2015, с. 110).

У праці В. Б. Євтуха «Етнічність: енциклопедичний довідник» автор визначає «ідентичність терміном, що відтворює уявлення про себе як унікальну особистість з урахуванням різних соціальних, культурних та етнічних характеристик» (Євтух В. Б., 2012, с. 155).

Ідентичність – це концепція, яка описує те, що робить кожну людину унікальною та відмінною від інших. Це сукупність характеристик, що містить ідеологію, цінності, ставлення, уподобання, стан та інші аспекти. Ідентичність формується під впливом культурних, соціальних, етнічних, гендерних, релігійних та інших факторів. Вона є визначальним поняттям у психології, соціології, філософії та інших галузях, оскільки відображає те, хто ми є та як ми сприймаємо себе в контексті світу навколо нас.

Окреслення невирішених питань, порушених у статті.

Набуття незалежності України та російсько-українська війна суттєво активізували наукові дослідження питань, пов'язаних із утвердженням української національної ідентичності.

Євроінтеграція та інші процеси, що нині відбуваються в Україні, активізація громадянської і громадської ініціатив, розвиток волонтерських і громадських рухів, міграція всередині країни та у світі, ідентифікаційні зрушення в особистісному розвитку кожного українця є свідченнями патріотичних почуттів, зміни ставлення до історії України, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу.

Низку сучасних наукових розвідок присвячено дослідженню становлення й формування національної ідентичності особистості, проте недостатньо уваги приділено особливостям утвердження української національної ідентичності педагогічного працівника в умовах воєнного і повоєнного часу.

Формулювання мети статті. Для розв'язання окреслених питань доцільним є дослідження ключових понять зазначеної

проблеми.

Завдання статті:

1. Обґрунтувати доцільність вивчення питання утвердження української національної ідентичності педагогічного працівника в умовах війни та повоєнного часу.
2. Представити змістове наповнення видів ідентичності, що дотичні до поняття «національна ідентичність».
3. Проаналізувати визначення поняття «національна ідентичність» та надати зміст поняття «українська національна ідентичність педагогічного працівника».

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Вивчення розглядуваного питання є важливим. Обґрунтуємо це:

- Розуміння власної ідентичності педагога є ключовим елементом у визначенні його цілей, цінностей, переконань та ставлень до освітнього процесу, професійних потреб, можливостей для зростання та професійного розвитку.
- Розуміння власної ідентичності уможливорює покращення сприймання здобувачів освіти, їхню взаємодію та комунікацію. Це сприятиме підвищенню якості освітнього процесу.
- Якщо педагог відчуває гармонію між особистісною ідентичністю та власною роллю в освітньому процесі, це позитивно позначатиметься на його професійному зростанні, дасть змогу працівникам зрозуміти, хто вони є як особистості та як це впливає на їхню роботу.
- У сучасному освітньому середовищі, де перетинаються різні культури, мови та індивідуальні особливості, важливо, щоб педагоги розуміли себе та власні погляди, аби краще адаптуватися до потреб різних здобувачів освіти.
- Усвідомлення власної ідентичності для педагогічного працівника означає сприяння формуванню професійної самосвідомості та

внутрішньої мотивації. Це може підтримувати педагогів у розв'язанні складних ситуацій в освітньому процесі та розвитку професійної майстерності.

В умовах воєнного конфлікту роль педагога стає критичною для збереження стабільності та психологічного благополуччя дітей та молоді. Національна ідентичність є важливим чинником у відчутті безпеки та стабільності для учасників освітнього процесу, сприяє збереженню та розвитку культурної спадщини та традицій України, що перебуває під загрозою наслідків війни. Педагогічний працівник, як культурний медіатор, допомагає зберігати та передавати цінності у складні часи. Вивчення питання утвердження національної ідентичності сприятиме формуванню патріотичних почуттів серед педагогічного колективу та учнів, що є важливим у контексті обороноздатності країни та її здатності протистояти агресії. Дослідження цього питання може бути частиною психологічної підтримки та реабілітації для педагогічних працівників, які можуть відчувати стрес та травми внаслідок війни, це сприятиме розвитку взаєморозуміння серед різних груп населення, що є ключовим у вирішенні конфліктів та побудові майбутнього в повоєнний час.

Отже, вивчення різних аспектів утвердження національної ідентичності педагогічних працівників в Україні є доцільним з багатьох позицій, що стосуються збереження стабільності, культурної спадщини, патріотизму, психологічної підтримки та формування миру. Це є важливим і для підтримки якісної освіти та забезпечення ефективного освітнього процесу.

Проблематика української національної і культурної ідентичності пролизує творчість М. С. Грушевського, М. І. Костомарова, Г. С. Сковороди, І. Я. Франка, Т. Г. Шевченка та ін. Праці педагогів Х. Д. Алчевської, Г. Г. Ващенко, Я. А. Коменського, І. І. Огієнка та ін. стали підґрунтям розроблення методологічних засад подальших наукових досліджень утвердження ідентичності. У роботах В. О. Сухомлинського та К. Д. Ушинського сутність ідентичності трактується як

складний процес формування особистості, що передбачає взаємодію індивіда з соціальним середовищем, культурними цінностями та внутрішніми особистісними аспектами. Вони підкреслюють важливість самопізнання, внутрішньої гармонії та взаємодії зі світом для досягнення цілісності ідентичності особистості. Учені І. Д. Бех, І. А. Зязюн, М. Г. Стельмахович та інші досліджують проблему формування в молодого покоління патріотичних цінностей та почуттів як складників національної ідентичності та поваги до національної культури.

Підсумовуючи дослідження попередників, Л. М. Удовиченко зазначає, що проблема ідентифікації – це проблема розуміння себе та способу дій у різних аспектах суспільного життя, яка базується на культурних та національних цінностях (Удовиченко Л. М., 2022, с. 71).

У сучасних соціогуманітарних науках розрізняють різновиди ідентичності: амбівалентна ідентичність, бунтівна ідентичність, гібридна ідентичність, громадянська (цивільна) ідентичність, елітна ідентичність, мультиідентичність, негативна етнічна ідентичність, національна ідентичність, нормальна (адекватна) ідентичність, «плаваюча» ідентичність, позитивна етнічна ідентичність, політико-громадянська ідентичність, просторово-територіальна ідентичність, релігійна ідентичність, розмита (розсіяна) ідентичність, символічна ідентичність, соціокультурна ідентичність, соціетальна ідентичність, сегментарна ідентичність, субідентичність, трансетнічна ідентичність, транснаціональна ідентичність, етнічна ідентичність, європейська ідентичність, «закарбована ідентичність», ієрархічна (гніздова) етнічна ідентичність, конкурентна ідентичність (Євтух В. Б., 2012, с. 155).

Проблема дослідження ідентичності є складною, багатоаспектною і суперечливою з кількох причин.

- Мультиплікація аспектів. Ідентичність складається з багатьох різних аспектів, таких, як етнічна, культурна, національна, релігійна, гендерна, соціальна тощо.

- Динамічність і змінність. Ідентичність не є статичною; вона може еволюціонувати з часом під впливом різноманітних факторів, зокрема особистого досвіду, оточення, соціальних та історичних змін.
- Суперечності і конфлікти. В ідентичності часто наявні суперечності і конфлікти, особливо якщо різні аспекти ідентичності взаємодіють між собою або стикаються з іншими формами ідентичності.
- Соціокультурні контексти. Ідентичність формується в соціокультурному контексті, що варіюється залежно від історії, культурних традицій, політичних реалій та інших факторів, що діють у різних частинах світу.
- Суб'єктивність і неможливість єдиного підходу. Поняття ідентичності є суб'єктивним і відтворює індивідуальний досвід та перспективу кожної особи. Недостатність єдиного теоретичного підходу до визначення ідентичності ускладнює її дослідження.

Усі ці чинники роблять проблему дослідження ідентичності складною, багатоаспектною і суперечливою, а також відкривають широкий простір для дискусій і розуміння різних аспектів цього поняття. Порушена проблема дослідження має також широке і дещо «розмите» когнітивне поле. Тому, усвідомлюючи це, ми не прагнемо до остаточного її розв'язання та вичерпного аналізу. Сконцентруємося на тих дослідженнях, що, на нашу думку, є дотичними до предмета нашої наукової розвідки.

Низку сучасних наукових досліджень присвячено вивченню й аналізу поняття «національна ідентичність».

Особливості вияву національної ідентичності як категорії гуманітаристики та політико-культурної реальності в Україні досліджує Л. П. Нагорна (Нагорна Л. П., 2002, с. 3–5). *Національна ідентичність*, на думку П. Е. Герчанівської, є системою взаємопов'язаних елементів, що, з одного боку, виявляє стійкість, необхідну для збе-

реження національної ідентичності, з іншого – гнучка та еволюційна, що відображає певний рівень національної самосвідомості в процесі історичних змін (Герчанівська П. Е., 2014, с. 15).

Національна ідентичність як саморегульовальна система становить комплекс елементів, які взаємодіють між собою для забезпечення стійкості та цілісності ідентичного ядра нації. Її характеризують такі складові частини: культурний складник, історична пам'ять, соціальне спілкування та взаємодія, самосвідомість та самовизначення, адаптація та зміна, сприйняття «іншого».

Національна ідентичність містить такі елементи культури, як мова, традиції, обряди, мистецтво та інші аспекти, що сприяють формуванню унікальної культурної картини світу для нації. Історична пам'ять, історичні події, легенди допомагають нації відчувати свою спадщину та підтримувати її у свідомості. Національну ідентичність формують через соціальну взаємодію та спілкування між членами спільноти. Це передбачає спільні цінності, ідеали, вірування та традиції, що підтримують і поширюють через покоління. Члени нації визначають себе як частину певної національної спільноти через самосвідомість та відчуття належності до певної ідентичності. Національна ідентичність може адаптуватися до змін у суспільстві з огляду на нові тенденції, цінності та виклики. Вона може піддаватися періодичним змінам та трансформаціям, забезпечуючи стійкість і виживання національної спільноти. У багатонаціональних суспільствах важливою характеристикою національної ідентичності є сприйняття та взаємодія з іншими культурами та ідентичностями. Це може відобразитись у взаєморозумінні, толерантності та співпраці між різними національними групами.

Національну ідентичність розглядаємо як саморегульовальну систему, оскільки вона містить у собі різноманітні компоненти, що взаємодіють між собою для забезпечення стабільності, цілісності та продовження життя нації.

Тож, у період воєнного стану та у по-

воєнний час збереження й утвердження національної ідентичності залежить від того, наскільки громадяни країни усвідомлюють довготривалі та ситуативні національні інтереси, що зумовлені незмінністю і постійністю національного характеру та менталітету.

Національна ідентичність означає усвідомлене відчуття належності до конкретної нації (політичної або державної) (Євтух В. Б., 2012, с. 156).

Усвідомлення своєї національної ідентичності має значний вплив на формування державної політики у сфері утвердження національної ідентичності – на мовну, культурну, історичну політику, політику в сфері освіти, соціальну інтеграцію, – спрямовуючись на забезпечення підтримки та розвитку національної культури, мови, історії та спадщини.

У Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» подано потрактування української національної ідентичності як стійкого усвідомлення людини своєї належності до української нації як унікальної спільноти, що об'єднана спільними назвою, символами, етносоціальним та географічним походженням, історичною пам'яттю, духовно-культурними цінностями разом з українською мовою і народними традиціями (Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», 2022, с. 2).

Державна політика спрямована на підтримку, розвиток та збереження культурної спадщини нації, вивчення та вшанування історії з урахуванням її різних аспектів, що сприяють утвердженню національної ідентичності.

Для дослідження питання утвердження національної ідентичності наведемо визначення видів ідентичності, що, на нашу думку, дотичні до поняття «національна ідентичність».

Громадянська (цивільна) ідентичність – орієнтована на доєднання індивіда до суспільних процесів; вона не має етнічно маркованих ознак, а базується, передую-

чим, на місці проживання, її характерною рисою є толерантність щодо інших етнічних груп, які мешкають у територіальних межах однієї держави (Євтух В. Б., 2012, с. 155). Громадянська (цивільна) ідентичність базується на спільних цінностях, правах і обов'язках, що об'єднують громадян якоїсь країни незалежно від їхнього етнічного, культурного або релігійного походження.

Етнічна ідентичність – співвіднесення себе з тією чи іншою етнічною спільнотою або якісними (етнокультурними) характеристиками, властивими для цієї спільноти (Євтух В. Б., 2012, с. 156). Етнічна ідентичність передбачає усвідомлення належності до певної етнічної групи, що може базуватися на спільних походженнях, мові, культурі, традиціях та інших аспектах.

Етноцентрична ідентичність – ідентичність, що сконцентрована на перевагах (практично абсолютних) своєї етнічної самобутності (Євтух В. Б., 2012, с. 156). Етноцентрична ідентичність – форма ідентичності, у якій група вважає себе центром або мірою для оцінки інших груп.

Європейська ідентичність є тоді, коли особа ідентифікує себе з європейськими країнами, зазвичай, членами Європейського Союзу та країнами, що, не входячи до ЄС, відіграють помітну роль у суспільно політичних процесах на європейському континенті (Євтух В. Б., 2012, с. 156). Така ідентичність об'єднує громадян Європейського Союзу на основі спільних цінностей, історії та культурних особливостей.

Нормальна (адекватна) ідентичність – адекватне усвідомлення себе в контексті інших ідентичностей (Євтух В. Б., 2012, с. 156). Розглядувана ідентичність – стабільна, сумісна ідентичність, що дозволяє особі відчувати себе згуртованою і пристосованою до соціального середовища.

Позитивна етнічна ідентичність – ідентичність з переважними толерантними установками (Євтух В. Б., 2012, с. 156). Названа ідентичність сприймає етнічну групу як джерело позитивних аспектів і самооцінки.

Соціокультурна ідентичність – залу-

ченість у соціальні структури й соціальні відносини (соціальна), ідентифікація з певною системою культурних цінностей (культурна) (Євтух В. Б., 2012, с. 157). Означена ідентичність базується на таких спільних культурних характеристиках, як мова, традиції, вірування тощо, і яка об'єднує групу людей.

Розуміння поняття «національна ідентичність» стає важливим у контексті та взаємозв'язку з іншими видами ідентичності.

Тож, у контексті розуміння національної ідентичності важливо враховувати названі види ідентичності, оскільки вони можуть взаємодіяти між собою, формуючи складну мозаїку ідентичності кожної особи або групи. Національна ідентичність може містити елементи цивільної, етнічної, соціокультурної та інших форм ідентичності, які визначають національна історія, культура та політичні реалії.

У Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» наведено термін «фахівець у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» та акцентовано на володінні навичками та знаннями у сферах національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання та/або громадянської освіти, зокрема з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності (Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», 2022, с. 2).

Фахівець у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності повинен: розуміти національну історію, культуру та традиції; володіти навичками комунікації, ефективно працювати з різними соціальними групами та розуміти їхні потреби та переконання; знати методи виховання та освіти; упроваджувати програми та заходи, спрямовані на зміцнення національної та громадянської свідомості громадян; мати аналітичні здібності для оцінки ефективності впроваджуваних заходів та розроблення стратегій підвищення рівня української ідентичності в суспіль-

стві.

У статті 4 названого закону визначено ціль, основні завдання та пріоритети державної політики у сфері зміцнення української національної та громадянської ідентичності, що спрямована на досягнення єдності в українському суспільстві через подолання різноманітних соціокультурних, мовних та регіональних суперечностей на основі принципів європейської та євроатлантичної інтеграції, а також на забезпечення дотримання конституційних гарантій прав та свобод людини і громадянина (Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», 2022, с. 2).

Пріоритети державної політики у сфері зміцнення української національної та громадянської ідентичності можуть мати такі аспекти: формування та підтримка позитивного іміджу України як сучасної, демократичної держави; забезпечення рівного доступу до якісної освіти та інформації, що сприяє розумінню і цінуванню української історії, мови, культури та національних цінностей; підтримка міжкультурного діалогу та толерантності у відносинах між різними етнічними та соціокультурними групами в Україні; упровадження програм та заходів щодо підвищення патріотизму та відчуття гордості за свою країну серед населення; зміцнення прав людини та громадянина спільно із захистом культурних, мовних та національних прав громадян; інтеграція України в міжнародні структури та співпраця з іншими країнами, відкритий обмін культурними цінностями.

Ці пріоритети підвищуватимуть усвідомлення національної та громадянської ідентичності серед українського населення, що так само сприятиме єдності та стабільності в країні.

У постанові Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2023 р. № 1196 «Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» визначено мету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців,

що полягає у здобутті, поглибленні чи вдосконаленні компетентностей відповідно до завдань державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності (Постанова Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2023 р. № 1196 «Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», 2023, с. 1).

На підґрунті термінів, зазначених у нормативних документах, та розглянутих визначень ключових понять дослідження, **українську національну ідентичність педагогічного працівника** потрактуємо як його усвідомлення своєї належності до **української нації, володіння компетенцією за напрямками національно-патріотичного виховання та громадянської освіти, здатність утверджувати українську національну ідентичність серед здобувачів освіти.**

Утвердження названої ідентичності сприятиме розвитку культурної свідомості, оскільки усвідомлення та утвердження власної національної ідентичності допомагає педагогам більш ефективно враховувати культурні особливості своїх учнів. Це може підвищити якість освіти, сприяти здобувачам освіти в глибокому розумінні культурної спадщини та самовизначенні. Як результат – більш позитивне та відкрите освітнє середовище, що збільшуватиме міжкультурне розуміння, толерантність та взаємодію між учасниками освітнього процесу.

Педагогічні працівники, що підтримують та стверджують свою національну ідентичність, можуть бути прикладом / моделлю для учнів у плані позитивного самовизначення та відчуття гордості за свою культурну спадщину. Це сприятиме формуванню позитивного самовідчуття та підтримці психологічного благополуччя школярів, упровадженню міжкультурного навчання та розвитку міжкультурної компетентності молодого покоління, що важливо в сучасному світі, де взаєморозуміння та співпраця між різними культурами стає все більш важливою навичкою.

Висновки.

У ході проведеного дослідження питання утвердження української національної ідентичності педагогічних працівників було досягнуто поставлену мету та виконано визначені завдання. Відповідно до вищезазначеного можемо зробити такі висновки.

1. Вивчення питання утвердження ідентичності та національної ідентичності педагогічного працівника в умовах війни та повоєнного часу є актуальним і доцільним. В умовах воєнного і повоєнного часу роль педагога стає критичною для збереження стабільності та психологічного благополуччя дітей та молоді. Національна ідентичність є важливим фактором у відчутті безпеки та стабільності для учасників освітнього процесу. Вивчення національної ідентичності сприяє збереженню та розвитку культурної спадщини та традицій України, що перебуває під загрозою наслідків війни. Педагогічний працівник може бути культурним медіатором, що допомагає зберігати та передавати цінності у складні часи. Вивчення питання утвердження національної ідентичності сприятиме формуванню патріотичних почуттів серед педагогічного колективу та учнів, що є важливим у контексті обороноздатності країни та її здатності протистояти агресії. Дослідження національної ідентичності може бути частиною психологічної підтримки та реабілітації педагогічних працівників, які можуть відчувати стрес та травми внаслідок війни. Розуміння та вивчення національної ідентичності сприятиме розвитку взаєморозуміння серед різних груп населення, що є ключовим у розв'язанні конфліктів та побудові майбутнього в повоєнний час.

2. Представлено змістове наповнення видів ідентичності, що дотичні до поняття «національна ідентичність». Розуміння поняття «національна ідентичність» стає важливим у контексті розуміння та взаємозв'язку з іншими видами ідентичності, зокрема такими, як громадянська (цивільна), етнічна, етноцентрична, європейська, нормальна (адекватна), позитивна етнічна, соціокультурна ідентичність. Ці види ідентичності важливо враховувати, оскільки

вони можуть взаємодіяти між собою, формуючи складну мозаїку ідентичності кожної особи або групи.

3. Проаналізовано визначення «національна ідентичність» та надано зміст поняття «українська національна ідентичність педагогічного працівника». Українську національну ідентичність педагогічного працівника визначаємо як його усвідомлення своєї належності до української нації, володіння компетенцією за напрямками національно-патріотичного виховання та громадянської освіти, здатність утверджувати українську національну ідентичність серед

здобувачів освіти.

Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання проблеми утвердження української національної ідентичності педагогічних працівників. **Перспективним** вважаємо подальше розроблення окресленого питання на засадах ідей та положень Нової української школи, обґрунтування складових частин професійної компетентності педагогів, вивчення особливостей утвердження української національної ідентичності педагогічних працівників дошкільної та початкової освіти

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Герчанівська П. Е. Ідентичність: діалог і конфлікти ідентичностей / П. Е. Герчанівська // Міжнародний вісник. Культурологія. Філологія. Музикознавство. – Вип. II (3), 2014. – С. 11–17.
2. Євтух В. Б. «Етнічність: енциклопедичний довідник» / В. Б. Євтух. – Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. – К. : «Фенікс», 2012. – 396 с.
3. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
4. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації : Монографія / М. А. Козловець. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 558 с.
5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України // Режим доступу: https://zakononline.com.ua/documents/show/506238__695642#n12
6. Кремень В. Україна: осягнення ідентичності / В. Кремень // День. – 2005. – 23 серпня. – С. 1, 6.
7. Нагорна Л. П. Національна ідентичність в Україні / Л. П. Нагорна. – К. : ППІЕНД, 2002. – 272 с.
8. Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2023 р. № 1196. // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1196-2023-п#Text>
9. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
10. Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Хоми Н. М. – Львів : «Новий Світ-2000», 2015. – 396 с.
11. Удовиченко Л. Проблема культурно-національної ідентичності та шляхи її вирішення у новій українській школі / Л. Удовиченко // Педагогічна освіта : Теорія і практика. Психологія. Педагогіка, вип. 37 (1). – Серпень. – 2022. – С. 70–75. Режим доступу: <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/330>
DOI:10.28925/2311-2409.2022.3710.

**STRENGTHENING THE UKRAINIAN NATIONAL IDENTITY
OF TEACHERS: KEY CONCEPTS**

Sokurenko Olena,

*Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.),
Associate Professor,
Head of Department of Theory and Methods of
Preschool and Primary Education
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
olena.sokurenko@moippo.mk.ua*

Oksana Rybachuk,

*educator Department of Theory and Methodology of
Preschool and Primary Education
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
oksana.rybachuk@moippo.mk.ua*

Ukraine's independence and the Russian-Ukrainian war have significantly intensified scientific research on issues related to Ukrainian national identity. It is emphasized that the national-patriotic education of the younger generation is important for preserving national identity, mobilizing society, maintaining defense capabilities, and countering enemy propaganda. The state policy is aimed at supporting, developing, and preserving the cultural heritage of the nation, studying and honoring history, revealing its various aspects that contribute to the establishment of national identity.

The article examines the key concepts of the problem of establishing the Ukrainian national identity of a pedagogical worker. The relevance and expediency of studying the issue of affirming the Ukrainian national identity of the pedagogical worker in the conditions of war and post-war time periods is substantiated.

An educator can act as a cultural mediator who helps preserve and transmit values in difficult times. Studying the issue of strengthening national identity will contribute to the formation of patriotic feelings among the teaching staff and students, which is important in the context of the country's defense capability and its ability to withstand aggression. The study of national identity can be part of psychological support and rehabilitation for educators who may experience stress and trauma as a result of the war. Understanding and studying national identity will contribute to the development of mutual understanding among different groups of the population, which is key to resolving conflicts and building the future in the post-war period.

The author defines and analyzes the types of identities. The definition of «national identity» is considered. For the first time, the definition of the concept of «national identity of a pedagogical worker» is proposed.

Based on the terms specified in the regulatory documents and the considered definitions of the key concepts of the study, the Ukrainian national identity of a pedagogical worker is defined as the pedagogical worker's awareness of his or her belonging to the Ukrainian nation, possession of competence in the areas of national-patriotic, military-patriotic education, and/or civic education, and the ability to assert the Ukrainian national identity among students.

Keywords: *identity; national identity; national identity of a teacher; national-patriotic education; professional standard of a teacher; Ukrainian national identity.*

REFERENCES

1. Herchanivska, P. E. (2014). *Identychnist: dialoh i konflikty identychnosti* [Identity: dialogue and conflicts of identities]. *Mizhnarodnyi visnyk. Kulturolohiia. Filolohiia. Muzykoznavstvo*. Vyp. II (3), 11–17 (ukr).
2. Khoma, N. M., Shypunov, H. V., Uhryn, L. Ya., Vdovychyn, I. Ya. & et al. (2015). *Suchasna politychna leksyka: entsykloped. slovnyk-dovidnyk* [Modern political vocabulary: encyclopedia. reference dictionary]. Lviv: «Novyi Svit – 2000», 396, 110 (ukr).
3. Kozlovets, M. A. (2009). *Fenomen natsionalnoi identychnosti: vyklyky hlobalizatsii* [The phenomenon of national identity: challenges of globalization]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka (ukr).
4. Kremen, V. H. (2005). *Ukraina: osiahnennia identychnosti* [Ukraine: understanding identity]. *Den*, 23 serpnia, 1, 6 (ukr).
5. Law of Ukraine «On the Basic Principles of State Policy in the Field of Affirming Ukrainian National and Civil Identity». Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (ukr).
6. Nahorna, L. P. (2002). *Natsionalna identychnist v Ukraini* [National identity in Ukraine]. K.: IPIEND (ukr).
7. On the approval of the Procedure for training, retraining and advanced training of specialists in the field of establishing Ukrainian national and civil identity. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 14, 2023, №. 1196. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1196-2023-п#Text> (ukr).
8. On the approval of the professional standard for the professions «Teacher of primary classes of a general secondary education institution», «Teacher of a general secondary education institution», «Teacher of primary education (with junior specialist diploma)». Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (ukr).
9. The concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine. Retrieved from: https://zakononline.com.ua/documents/show/506238__695642#n12 (ukr).
10. Udovychenko, L. M. (2022). *Problema kulturno-natsionalnoi identychnosti ta shliakhy yii vyrishennia u novii ukrainskii shkoli* [The problem of cultural and national identity and ways to solve it in the new Ukrainian school]. *Pedahohichna osvita: Teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika*, vyp. 37 (1), serpen, 70–75. Retrieved from: <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/330> DOI:10.28925/2311-2409.2022.3710 (ukr).
11. Yevtukh, V. B. (2012). *Etnichnist: entsyklopedychnyi dovidnyk* [Ethnicity: an encyclopedic guide]. *Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova, Tsentr etnohlobalistyky*. K.: «Feniks» (ukr).